
Centre Delàs d'Estudis per la Pau

TRENTA PREGUNTES SOBRE L'OTAN

Trenta anys després del referèndum

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL
PER LA PAU

CENTRE DELÀS
D'ESTUDIS
PER LA PAU

Aquest llibre ha estat també editat en PDF i ePub seguint criteris de sostenibilitat.

Els llibres de la col·lecció «Eines de Pau, Seguretat i Justícia» volen ser, sobretot, un suport útil per a les persones que, amb diferents graus d'implicació, se senten compromeses amb el treball per la pau. Amb aquesta col·lecció volem posar a l'abast del públic llibres curts, clars i pràctics, llibres que proporcionin tant una visió crítica de les relacions internacionals i els conflictes en el món actual com orientacions i guies per a l'activisme en favor de la pau i la justícia; tot un repte que esperem assolir posant a mans dels lectors i les lectores les traduccions d'obres de reconeguda qualitat i també de producció pròpia.

Aquesta col·lecció està codirigida per Tica Font, Rafael Grasa i Elena Grau.

© Centre Delàs d'Estudis per la Pau, 2016

© Institut Català Internacional per la Pau, 2016

Autors: Gemma Amorós, Xavier Bohigas, Pere Brunet, Tica Font, Teresa de Fortuny, Tomàs Gisbert, Eduardo Melero, Pere Ortega, Ainhoa Ruiz.

Disseny gràfic: Arianne Faber

© Il·lustració de la coberta: Arianne Faber

Realització editorial: líniazero edicions

Col·lecció «Eines de Pau, Seguretat i Justícia»

Institut Català Internacional per la Pau

C. Tapineria, 10, 3a planta

08002 Barcelona

www.icip.cat

Dipòsit legal: B 5060-2016

Aquesta obra està sota una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 Espanya de Creative Commons. Per veure'n una còpia visiteu <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/>. Es permet la còpia, distribució i reproducció d'aquesta obra sempre que sigui sense ànim de lucre, se n'acrediti l'autoria i es mantingui la nota de llicència.

El Centre d'Estudis per la Pau J. M. Delàs, fundat l'any 1999, té com a missió el foment d'una cultura de pau i la construcció d'una societat desarmada, i per això es dedica a sensibilitzar sobre els efectes perversos de les armes i el militarisme. Combina el treball d'estudi i publicació amb la difusió i la mobilització social al voltant dels efectes negatius del militarisme, entre ells la despesa militar, la R+D militar i la fabricació i el comerç d'armes, així com la denúncia de l'incompliment dels acords dels governs en aquestes matèries.

El Centre d'Estudis per la Pau rep el nom de J. M. Delàs, en record de Josep Manuel Delàs, que va ser president de Justícia i Pau de Girona i abans comandant de l'exèrcit a la reserva i membre de la UMD (Unió Militar Democràtica) i que va decidir en l'última etapa de la seva vida dedicar-se a la ferma defensa de la pau i els valors de la noviolència.

Autors

Gemma Amorós

Xavier Bohigas (coordinador)

Pere Brunet

Tica Font

Teresa de Fortuny (coordinadora)

Tomàs Gisbert

Eduardo Melero

Pere Ortega

Ainhoa Ruiz

SUMARI

Pròleg de José Luis Gordillo	8
1. Presentació. Té sentit parlar encara avui del referèndum i de l'OTAN? (Teresa de Fortuny, Xavier Bohigas)	12
2. Què és l'OTAN? (Pere Brunet)	14
3. Quin model polític i social defensa l'OTAN? (Pere Ortega)	17
4. És cert que l'article 5 obliga als estats membres a prestar ajuda militar en cas que una de les parts ho sol·liciti? (Pere Ortega)	18
5. L'OTAN és una organització subsidiària de Nacions Unides? (Pere Ortega)	20
6. Quina és l'estratègia de l'OTAN? (Tomàs Gisbert)	21
7. El Concepte Estratègic de l'OTAN: s'ha aprovat de manera legal? (Eduardo Melero)	24
8. És l'OTAN un bloc militar i polític cohesionat i homogeni? (Pere Ortega)	25
9. Ha permès l'OTAN una defensa europea independent? (Tomàs Gisbert)	28
10. Quina és la política nuclear de l'OTAN? (Xavier Bohigas)	30
11. L'OTAN té armes nuclears? (Xavier Bohigas)	31
12. Hi ha armes nuclears a Europa, fora de França i la Gran Bretanya? (Xavier Bohigas)	32
13. Quina era la conjuntura política abans del referèndum? (Teresa de Fortuny)	34
14. Què va representar la campanya del referèndum de 1986 sobre la permanència d'Espanya a l'OTAN? (Pere Ortega)	37
15. Què es preguntava en el referèndum de 1986? (Xavier Bohigas)	40

16. S'ha complert la primera condició del referèndum de permanència a l'OTAN? (Pere Ortega)	42
17. S'ha complert la segona condició del referèndum de permanència a l'OTAN? (Xavier Bohigas)	43
18. S'ha complert la tercera condició del referèndum de permanència a l'OTAN? (Teresa de Fortuny)	45
19. Com es va transformar el discurs polític del PSOE durant la dècada dels vuitanta? (Pere Brunet)	47
20. Com ha canviat la postura dels partits polítics espanyols sobre l'OTAN, entre 1981 i 2015? (Pere Brunet)	49
21. Quins costos econòmics representa per a Espanya la incorporació a l'OTAN? (Pere Ortega)	51
22. Quins són els acords bilaterals Espanya-Estats Units? (Tica Font)	54
23. Va establir l'OTAN relacions amb la dictadura franquista? (Ainhoa Ruiz)	57
24. Quines són les bases militars de l'OTAN a l'Estat espanyol? (Tica Font)	60
25. És cert que les bases militars són una font de creació de llocs de treball? (Teresa de Fortuny)	64
26. El fet de formar part de l'OTAN implica riscos per a la població? (Teresa de Fortuny)	66
27. Quina és la relació entre l'OTAN i la xarxa clandestina terrorista Gladio? (Ainhoa Ruiz)	69
28. Ha actuat l'OTAN en missions fora de les seves fronteres? (Gemma Amorós)	71
29. L'OTAN contribueix al militarisme europeu i mundial? (Pere Ortega)	73
30. Coneixem el passat i el present del moviment per la pau. Quin hauria de ser el seu futur? (Tica Font)	75

Nota: L'última consulta a tots els enllaços de llocs web correspon al 20 de gener de 2016

PRÒLEG

El 12 de març de 1986 es va celebrar un referèndum consultiu sobre la permanència d'Espanya a l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord. L'objecte de la consulta era decidir si quedar-s'hi o sortir-ne, atès que Espanya en formava part des de 1982. La decisió d'ingressar a l'OTAN la va prendre el govern d'UCD amb el suport d'una majoria parlamentària (de la qual formaven part, a més d'UCD, la dreta radical de Fraga més les dretes nacionalistes catalana, basca i navarresa), però en contra de l'opinió majoritària de la ciutadania espanyola, la qual rebutjava aquesta mesura.

Així, per exemple, quan faltava una setmana perquè comencés la discussió parlamentària al respecte, el diari *El País*, en la seva edició del 20 d'octubre de 1981, va publicar un sondeig segons el qual només un 18% de la població es declarava a favor d'entrar a l'OTAN, mentre que el 52% es declarava obertament en contra (la resta no sabia o no contestava). Per tant, en aquest assumpte el Parlament no representava la població que afirmava representar. A qui representava, doncs? Quina mena de grup de pressió havia aconseguit que s'aprovés aquesta mesura que la població rebutjava? D'altra banda, UCD era una formació política que el 1981 estava perdent suport electoral a la velocitat de la caiguda lliure. En les eleccions generals de 1982 va ser tal el seu fracàs (va passar de 6.268.593 votants el 1979 a 1.494.667 el 1982) que UCD va desaparèixer com a partit. Per què, doncs, els dirigents d'UCD van decidir suïcidar-se políticament promovent una decisió tremendament impopular? La resposta a aquestes preguntes es troba en l'intent de cop d'estat perpetrat el 23 de febrer de 1981. Sense entendre l'efecte que va produir el 23-F entre els dirigents dels principals partits polítics no es pot comprendre la manera precipitada en què Espanya va entrar a l'OTAN.

La decisió de sol·licitar l'entrada a l'Aliança Atlàntica la van prendre els mateixos diputats que vuit mesos abans s'havien passat gairebé divuit hores encanonats pels fusells dels guàrdies civils de Tejero, amb plena consciència que el govern dels Estats Units (això és, de la potència que havia donat suport a la dictadura del general Franco fins al mateix dia de la seva mort i havia tutelat tot el procés de transició), per boca del seu secretari d'estat, Alexander Haig, havia valorat el seu segrest amb les següents paraules: «Seguim la situació de prop. És un tema intern d'Espanya. És massa aviat per pronunciar-se».¹ Unes paraules que equivalien a un suport tàcit al cop d'estat.

La llista de llibres que assenyalen l'entrada urgent a l'OTAN com un dels objectius del 23-F, el qual després faria seu el govern de Calvo Sotelo per acontentar la potència hegemònica occidental i els seus peons militars de l'exèrcit espanyol, comença a ser considerable. El lector interessat pot consultar, entre d'altres, Joan E. Garcés. *Soberanos e intervenidos*. Madrid: Ed. Siglo XXI, 1996, p. 185-226; Alfredo Grimaldos. *La CIA en España*. Barcelona: Debate, 2006, p. 177-194; Jesús Palacios. *23-F, el golpe del CESID*. Barcelona: Planeta, 2001, p. 344-347; Francisco Medina. *23-F, la verdad*. Barcelona: Plaza & Janés, 2006, p. 287-303; Pilar Urbano. *La gran desmemoria*. Barcelona: Planeta, 2014, p. 419-428. No obstant això, qui millor ha explicat aquesta relació és Diego Camacho, coronel i membre de l'extint CESID abans i després del 23-F, en una interessantíssima conferència que es pot veure i escoltar a YouTube.²

En un ambient generalitzat de *por a un segon cop d'estat*, però, al mateix temps, de gran indignació per la decisió presa, es va iniciar la campanya per la sortida d'Espanya de l'OTAN que exigia primer de tot la celebració d'un referèndum sobre la qüestió. La magnitud de la distància existent entre el que pensava sobre l'OTAN el gruix de la població i el que es pensava en els cercles dirigents, es pot mesurar per la gran cerimònia

1. *El País*, 24 de febrer de 1981, edició especial de les quatre de la matinada.

2. <https://www.youtube.com/watch?v=1sLYM0kp1FQ>

de la confusió que es va veure obligada a muntar la direcció del PSOE per mantenir Espanya a l'Aliança Atlàntica. Amb la bandera del referèndum i de la sortida de l'OTAN com a reclam electoral, els socialistes van aconseguir en les eleccions de 1982 més de 10 milions de vots i la majoria absoluta a les Corts espanyoles. Però l'equip polític dirigit per Felipe González no havia estat cooptat pels centres de poder nacionals i internacionals per donar una bufetada als Estats Units, en plena guerra freda, i molt menys per provocar una crisi política en el bloc militar occidental. Havia rebut totes les benediccions dels amos del món per fer exactament el contrari.³

D'aquí que, només arribar al govern, la direcció del PSOE va començar a canviar de posició, però sense poder arribar a desdir-se de la promesa de celebrar un referèndum. Aquest, sobre un cens total de 29.024.494 possibles votants, va donar com a resultat que 9.054.509 es van mostrar favorables a continuar a l'OTAN, davant de 19.970.681 que o bé van votar que no (6.872.421) o bé es van abstenir (11.778.738) o bé van votar en blanc (1.127.673) o bé van emetre vots nuls (191.849). D'acord amb les regles que regeixen aquest tipus de consultes era evident que els partidaris del «sí» havien guanyat el referèndum, però també que aquesta victòria no era un resultat com per tirar coets, vist l'elevat nombre de «nos», d'abstencions, de vots en blanc i de vots nuls. Més aviat anunciava futurs problemes de legitimació social de les polítiques de defensa, especialment quan aquestes exigissin entrar en guerra per imposició dels Estats Units i els seus aliats. Així va passar amb la guerra del Golf de 1991, la guerra contra Iugoslàvia de 1999, la guerra d'Afganistan de 2001, la guerra de l'Iraq de 2003 i la guerra de Líbia de 2011.

3. José Federico de Carvajal, que va ser president del Senat entre 1982 i 1989, explica en les seves memòries (*El conspirador galante*. Barcelona: Planeta, 2010, p. 100-103), que el 1958, com a membre destacat del PSOE, va començar a tenir reunions regulars amb Archibald Bulloch Roosevelt, llavors cap de missió de la CIA a Espanya, per intercanviar opinions sobre l'evolució de la política espanyola.

Trenta anys i unes quantes guerres d'agressió després protagonitzades pels Estats Units i els seus aliats de l'OTAN (les quals han tingut conseqüències terribles per a milions de persones), i quan ja no existeix cap bloc militar que amenaci els estats capitalistes, té més sentit que mai preguntar-se per què segueix existint l'OTAN, per què no s'ha dissolt encara i, en tot cas, per què l'Estat espanyol ha de continuar col·laborant amb la que és, sens dubte, la principal amenaça institucional a la pau i la seguretat mundials.

El llibre que el lector té entre mans, resultat del treball col·lectiu del Centre Delàs d'Estudis per la Pau, ofereix, entre d'altres coses, una excel·lent informació sobre l'evolució de l'OTAN i els incompliments de les tres famoses condicions del referèndum, així com unes quantes raons per seguir responent que NO a qualsevol que pregunti si val la pena formar part del club militar dels països rics.

JOSÉ LUIS GORDILLO

1

Presentació.

Té sentit parlar encara avui del referèndum i de l'OTAN?

Rotundament sí. La integració a l'OTAN no només no ha afavorit la població espanyola, sinó que l'ha perjudicada. Posar en evidència aquesta realitat és l'objectiu d'aquest treball.

L'any 1986 el govern del PSOE va convocar la ciutadania a un referèndum, per al 12 de març, sobre la permanència de l'Estat espanyol a l'OTAN. Aquest any 2016 es compleixen, doncs, trenta anys des d'aquell referèndum.

Un dels aspectes a destacar és l'actitud que va prendre el PSOE davant la qüestió de l'OTAN. El partit dels socialistes va passar, en menys de cinc anys, d'oposar-se rotundament a l'ingrés d'Espanya a l'Aliança Atlàntica a fer una defensa aferrissada de la permanència. Quan l'any 1981 el govern de la UCD va demanar al Congrés de Diputats l'aprovació per formalitzar l'ingrés a l'OTAN, els socialistes van votar en contra. És més, el mateix PSOE va difondre, en aquells moments, el document *50 preguntes sobre la OTAN*, amb un argumentari molt treballat en contra de l'ingrés. No obstant això, l'Estat espanyol es va incorporar a l'Aliança el 1982.

L'anunci, per part del govern del PSOE, del referèndum de permanència va generar a tot l'Estat una campanya molt intensa a favor de la sortida de l'OTAN que va mobilitzar bona part de la societat civil espanyola i totes les forces polítiques a l'esquerra del PSOE. En contrapartida, el govern socialista va utilitzar tots els recursos al seu abast, amb una

gran campanya mediàtica, per promoure el «sí». Se'n va sortir prou bé, ja que el conjunt de la població espanyola es va manifestar a favor de continuar a l'OTAN. Tanmateix, Canàries, Catalunya, Navarra i el País Basc van votar en contra de la permanència.

La pregunta del referèndum estava plantejada de manera que el vot afirmatiu incloïa tres condicions. Unes condicions que no s'han respectat durant aquests trenta anys, i, per tant, s'ha menystingut la decisió de la ciutadania.

Des del Centre Delàs ens va semblar convenient aprofitar aquest aniversari per precisar de quina manera s'han incomplert aquelles condicions i per avaluar què ha suposat continuar a l'OTAN. Parafraçant el document del PSOE, hem donat a aquest treball un format de trenta preguntes i respostes.

A través d'aquestes trenta qüestions, abordem aspectes al voltant de l'OTAN com el seu funcionament intern (organització, actuació), la contextualització del referèndum, les relacions Espanya-OTAN i Espanya-Estats Units (bases militars, acords bilaterals), l'incompliment de les condicions, les implicacions de la pertinença a l'OTAN (costos econòmics, riscos per a la ciutadania) i el moviment ciutadà d'oposició a l'OTAN, que va enfortir el moviment d'objecció de consciència i d'insubmissió al servei militar obligatori.

La campanya anti-OTAN va ser l'origen d'una forta sensibilitat pacifista i antimilitarista, que, anys més tard, ressorgiria amb força en el moviment antigüerra i que va contribuir a fer que la societat civil assumís valors com la noviolència i la cooperació internacional.

(TERESA DE FORTUNY, XAVIER BOHIGAS)